

Муниципальное бюджетное общеобразовательное учреждение

«Средняя общеобразовательная школа №2 с. Кызыл-Мажалык Барун-Хемчикского кожууна Республики Тыва»

Рассмотрено на заседании
Педагогического совета
Протокол №1
«29» августа 2024г.

Согласовано

зам. директора по УВР
Хомушка С.В.
от «28 августа 2024г.

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА ПО ТУВИНСКОМУ ЯЗЫКУ для 6 класса

Муниципального бюджетного общеобразовательного учреждения

средней общеобразовательной школы №2 с. Кызыл-Мажалык

учителя тувинского языка Кужугет Анчимаа Алексеевна

на 2024-2025 учебный год

ТАЙЫЛБЫР БИЖИК

Тыва дыл – Тыва Республиканың үндезин чонунуң национал дылы. Тыва дыл Тыва Республиканың Конституциясында күрүне дылы кылдыр доктааттынган (май 6, 2001). Амгы үеде «тыва болгаш орус дылдарның деңге болгаш бот тускайлаң сайзыраарынга таарымчалыг байдалды тургузарынче угланган» 2003 чылдың декабрь 31-де үнген «Тыва Республиканың дылдар дугайында» хоойлузу боттанмышаан. Тыва дыл күрүнениң болгаш тус черлерниң эрге-чагырга органнарының дылы, официалдыг хоойлу-дүрүмнерни парлап үндүрер, Тыва Республикага референдум (чугула айтырыгны чонга бадыладыры), төлээлекчилер болгаш күүсекчи органнарже соңгулдаларның дылы, официалдыг херектер эмгелээриниң, суд чорудулгазының база чагаалар дылы, массалыг медээ дамчыдар чепсектер болгаш өөредилгениң, культураның дээш өске-даа адырларның дылы кылдыр ниитилел амыдыралында калбаа-биле ажыглаттынып турар.

Тыва улустуң төрөөн дылы янзы-бүрү медээлерни чыып тургузар, кадагалаар болгаш дамчыдар хөй талалыг система болуп чоруур. Тыва дыл кижилерни чугаалаштырар, оларның бодалын, сагыш-сеткилин илередир баазалыг хүлээлгелерин күүсетпишаан, кижилерниң бот-боттарының аразында болгаш хөй-ниити-биле харылзаалыг болурун хандыраар; тыва улустуң бот-медерелин болгаш делегей көрүүшкүнүн хевирлээр, тыва кижилерни бот-тускайлаң онзагай аймак чон кылдыр хаара тудуп, оларның салгалдарын харылзаштырып, национал культуразын хүн бүрүде чаартып чоруур. Тыва дыл – өг-бүледе болгаш өөредилге системазында кижизилдилгениң дылы; тыва улустуң байлак аас чогаалының болгаш чечен чогаалының хөй янзы жанрларын кадагалаар болгаш дамчыдарының дылы; өске эртемнерни шингээди алырынга өзек болбушаан, уругларны бүгү

дамчыдарының болгаш шинчилээриниң дылы; орус болгаш бүгү делегейниң чечен чогаалының, ол ышкаш эртем ажылдарының очулгазының дылы.

5-9 класстарның «Төрээн (тыва) дыл» деп чижек өөредилге программазы (улаштыр – Программа) Кол ниити өөредилгениң федералдыг күрүне стандартынга дүүштүр тургустунган (улаштыр – КНӨ-нүң ӨФКС). Программаның өзээ кылдыр эге болгаш кол ниити өөредилгениң аразында харылзаалыының принциви салдынган. Программада өөреникчилерниң чугаа чорудулгазын улам ыңай сайзырадыры көрдүнген: шын бижилгениң чаңчыл, мергежилдерин, медреселдиг номчулганы, аас чугааның утказын долузу-биле билип алырын, төрээн дылынга хостуг, шын болгаш тода чугаалаарын хевирлээри. Төрээн дылынга өөредилге уругларның ниити делегей көрүүшкүнүн делгемчидер, чогаадыкчы салым-чаяанын сайзырадыр, чаагай мөзү-бүдүш дугайында билиин болгаш чугаа чорудулгазының культуразын улам бедидеринге дузалаар. Ынчангаш «Төрээн (тыва) дыл» эртеми кол ниити өөредилгениң сорулгаларын чедип алырынга улуг ужур-дузалыг.

Программаны тургузарынга үндезин болган **нормативтер болгаш эрге-хоойлу баазазы:**

- 2012 чылдың декабрь 29-та үнген 273-ФЗ дугаарлыг «Россия Федерациясында өөредилге дугайында» Федералдыг хоойлузу (п. 4, 14-кү кезээ);
- 2018 чылдың август 3-те үнген 317-ФЗ дугаарлыг «Россия Федерациясында өөредилге дугайында» Федералдыг хоойлузунда 11 болгаш 14 кезектеринде өскерилгелер дугайында» Федералдыг хоойлу;
- Тыва Республиканың үндезин хоойлузу (Конституция, 5 кезээ)
- «Тыва Республикада дылдар дугайында» хоойлу (декабрь 31, 2003 ч., № 462 ДХ-I, өскерилгелерлиг: апрель 12, 2019 ч.).

Өөредилге программанын ниити тайылбыры

Программаны боттандыраарының **сорулгазы**: Кол ниити өөредилгениң ӨФКС-тиң негелделеринге дүүштүр «Төрөөн (тыва) дыл» эртеминиң утказын шингээдири; баш бурунгаар планнаттыг бот-тускайлаң, предметтиг болгаш эртем харылзаалыг (метапредметтиг) түңнелдерни өөреникчилерниң чедип алыры; харылзажылга (коммуникативтиг), дыл болгаш дыл эртеминиң талазы-биле база культура талазы-биле (культурологтуг) компетенцияларны чедип алыры болгаш сайзырадыры.

Салдыгган сорулгаларны шиитпирлээри-биле чорудар ажылдар:

– бодунуң тыва чонунга чоок хамаарылгалыын ханы медресе билип чоруур, төрөөн тыва дылынга ынак болгаш ону эки билир, күрүне дылын болгаш өске-даа чоннарның дылдарын хүндүлөп чоруур; иштики сагыш-сеткили байлак, бот-медресе бидик Россия Федерациязынга болгаш төрөөн Тывазынга бердинген, шынчы хамаатыны кижизидери;

– төрөөн дылын кижиниң эртем болгаш өөредилгениң аңгы-аңгы адырларынга билиг чедип алырының кол аргазы болурун; ниитилелде мораль-этиктиг негелделерни, дылдың эстетиктиг үнелин медресе билириниң база кол аргазы кылдыр билиндирери;

– аңгы-аңгы байдалдарда тыва дылга бодунуң бодалын хостуг илередип шыдаар кылдыр сайзырадыры; кижилер-биле чугаалажыксаар, харылзаа тудар арга-шинээн улам мергежидер күзелдиг болурун хевирлээри;

– тыва дылдың эртеминиң адырларының болгаш тыва литературлуг дылдың кол-кол нормаларының дугайында билиглерин делгемчидери;

– өөреникчилерниң идепкейлиг ажыглап турар болгаш потенциалдыг сөс курлавырын улам байыдары; чугаада ажыглаттынып турар грамматиктиг аргаларның хемчээлин делгемчидери;

- аас болгаш бижимел чугаа культуразын, чугаа чорударынын хевирлерин (номчууру, дыңнаары, чугаалаары, бижири) шингээдири;
- чедип алган билиглери, чаңчыл-мергежилдерин херек кырында амыдыралга ажыглаары;
- интеллектуалдыг болгаш чогаадыкчы мөөрейлерге, төлөвилелдерге болгаш өөредилге шинчилелдиг ажылдарны чорударынга херек арга-дуржулганы, мергежилдерни шингээттирери; өөреникчилерниң бот-идепкейлиг чоруун сайзырадыры.

Программа өөреникчилерниң харылзажылга (коммуникативтиг), дыл болгаш дыл эртеминиң талазы-биле база культура талазы-биле (культурологтуг) компетенцияларын хевирлээринче угланган.

Харылзажылга (коммуникативтиг) компетенциязы дээрге-ле чугаа чорудулгазынын хевирлерин, аас болгаш бижимел чугааның үндезиннерин ыяк шингээдип алганы; дылды ажыглаарынын кол мергежил, чаңчылдарын назы-харынын аайы-биле янзы-бүрү байдалдарга ажыглап билири болур. А кижиниң улус-биле харылзажып билири чугааның сорулгаларын тодарадып, чугааның байдалынга таарыштыр чугаалажырынын эптиг аргаларын тып билиринден илерээр. Өөреникчинин чугаалажып билиринин кайы хире хевирлеттингени ооң үежилери-биле азы улуг улус-биле чугаалажыксаар, кады чугаалажып турар кижизинин бодалын дыңнап, ооң тус айтырыгга хамаарышкан туружун шын билип турарындан, чидиг айтырыгларга харыылап билиринден тодараттынар.

Дыл (дыл эртеминиң) талазы-биле компетенциялар (дыл болгаш дыл эртеминге хамаарышкан айтырыгларны ыяк билири) өөреникчи бүрүзүнүң тус-тузунда дылдың тускай демдектер системазы (чаңгыс аайлап тургустунган дыл демдектеринин чүнү илередип турарын, оларның аразында харылзаалыын) болгаш ниитилел болуушкуну болуп, сайзырап, янзы-бүрү хүлээлгелерни күүседип чоруурун ыяк билип; тыва литературлуг дылдың кол

нормаларын шиңгээткенинден; сөс курлавырын байытканындан,
чугаазының

грамматиктиг тургузуун экижиткенинден; дылдың кол кезектерин болгаш өзек билиглерин, дыл болуушкуннарын сайгарып; лингвистиктиг словарьларның аңгы-аңгы хевирлерин ажыглап билиринден хевирлеттинер.

Культура талазы-биле компетенция (*культура-төөгү, шажын-чүдүлге, ёзу-чаңчылдар талазы-биле айтырыгларны ыяк билири*) өөреникчилерниң төрөөн дылды тыва чоннуң национал культуразының илереттинер бир хевири кылдыр медресеп билири; дылдың чоннуң төөгүзү-биле харылзаалыын ыяк билири. Тыва дылдың өске дылдардан онзаланып турар талаларын, тыва чугааның аянын, өске чоннар-биле харылзашпышаан, оларның национал культуразы, төөгүзү-биле холбашкан чүүлдерин билип алыры. Тыва национал культура база ооң-биле холбашкан терминологияны, лексиктиг курлавырны эки билип, культурага хамаарышкан сөстөрниң утказын шын тайылбырлап билири болур.

Программада өөреникчилерниң коммуникативтиг, дыл (дыл эртеминиң), культура талазы-биле компетенцияларының хевирлеттиниң тургустунарынга ужур-дузалыг **үш уткалыг шугумну** айыткан:

- коммуникативтиг компетенцияның хевирлеттинерин хандырып турар утказы;
- дыл болгаш дыл эртеминиң талазы-биле компетенцияның хевирлеттинерин хандырып турар утказы;
- культура талазы-биле компетенцияның хевирлеттинерин хандырып турар утказы.

Бирги уткалыг шугум чугаа чорударының мергежил-чаңчылдарының чайгаар хевирлеттинеринге салдарлыг «Чугаа чорудулгазы болгаш чугаа культуразы» деп бөлүктө кирип турар «Чугаа болгаш чугаалажып харылзажыры», «Чугаа чорудулгазы», «Чугаа культуразы», «Сөзүглел», «Дылдың ажыглалының аайы-биле хевирлери» деп кезектерде илереттинген.

Ийиги уткалыг шугумда дылдың тургузуун болгаш ооң кезиктеринин ажыглалының онзагайларын көргүскен «Дыл дугайында ниити билиглер», «Дыл дугайында эртемниң кезектери» деп бөлүктөр кирип турар.

Үшкү уткалыг шугумда төрөөн дылдың тыва чоннуң төөгүзү болгаш уран чүүлү-биле, чоннуң материалдыг болгаш сагыш-сеткил культуразы-биле база Россияның өске чоннарының дыл болгаш культура талазы-биле сырый харылзаалыын көргүскен, тыва дылдың өске кезектери-биле чергелештир өөредир «Дыл болгаш культура» деп кезээ кирген. Ону тыва дылдың шупту кезектери-биле чергелештир кириштирип өөредир.

Программада материалды чүгле билиг кылдыр эвес, а ону амыдыралга чогумчалыг ажыглаарын билиндирери-биле *харылзажыр ажыл-чорудулгалыг (коммуникативно-деятельностный) органы* ажыглаары көрдүнгөн. Курста харылзажылганың мергежилдерин сайзырадырынче болгаш өөредилгениң эртем харылзаалыг (метапредметтиг) түңнелдеринче кичээнгейни күштелдирген. Ол дээрге тыва дылда чедип алганы билиглерни, арга-мергежилдерни амыдыралдың кандыг-даа айтырыгларын шиитпирлээрде ажыглап болур чугула байдалдарның тургустунганы болур. Төрөөн тыва дылын өөредип тура, чугаага ажыглаар дыл аргаларын шилиир, чүвени шын угаап бодаар, бодалын чиге илередир арга-шинээн сорулгалыг сайзырадыры чугула. Өөреникчилерниң чугаа чорудулгазының улам ыңай сайзыралы тыва дылдың чурумчуткан тургузуунун дугайында, чугааны байдалга дүүштүр ажыглаар дылдың онзагайларының дугайында билиглеринге үндезилеттинген. «Төрөөн (тыва) дыл» эртеминде өөредиглер дыл болуушкуннарын сайгарып көөр арга-мергежилдерни сайзырадыр, ук арга-мергежилдерни бөлүктээр, чугаа культуразын сайзырадып кижизидер, номчулганың янзы-бүрү хевирлерин база медээ дилээр янзы-бүрү аргаларны ажыглаар, сөзүглелдерни эде тургузар, литературлуг дылдың нормаларын сагыыр дээн ышкаш өске-даа чаңчылдарны хевирлээринче угландырган.

Эртемниң өөредилге планында туружу

Өөредилге планында «Төрээн (тыва) дыл» эртемин өөредиринге 5-9 класстарга 340 шак (чылда класс бүрүзүнге 68 шак) көрдүнгөн.

Өөредилге планында өөредилге харылзааларының киржикчилерининги шилип алыр кезээнде көрдүнгөн шактарның дузазы-биле өөредилге чери боду ук эртемге шактарны көвүдөдип алыр эргелиг.

1. ЭРТЕМНИ ШИҢГЭЭТКЕНИНГЕ БАШ БУРУНГААР ПЛАННАТТЫНГАН ТҮҢНЭЛДЕР

«Төрээн (тыва) дыл» эртемин шигээткениниң түннелдери үш кол бөлүк кылдыр демдеглеттинген: бот-тускайлаң, эртем харылзаалыг (метапредметтиг) болгаш эртем талазы-биле (предметтиг) түннелдер.

Бот-тускайлаң түннелдерге уругларның бот-башкартынып (боттуг туружун хевирлээр, бодун кым мен дээрзин билири, бодун хүндүлээри, үнелээри), чүге өөренип турарының утказын (өөредилге ажил-чорудулгазынга болгаш сонугалдыг болурунга хамаарыштыр), мораль-этиктиг нормаларны (бодунуң мөзү-бүдүжүңге хамаарышкан айтырыгларны шийтпирлээр, үнелээр) күүседип билири хамааржыр. Оларны тодаргайлаарга, мындыг:

– россияжи хамааты демнежилге деп билигниң утказын билип, аңаа дүүштүр бодун хевирлээри: төрөөн чуртунга ынак, ол дээш сагыш човаары, хөй аймак чоннуг Тываның болгаш Россияның чонунуң төөгүлүг эрткен болгаш амгы оруун хүндүлээри, оларның салым-чолунга хамаарылгалыын, Ада-чуртунуң мурнунга харыысалгалыг болурун угаап билири;

– бодунуң кайы аймакка хамаарылгалыын, чонунуң болгаш чуртунуң төөгүзүн, дылын, культуразын билири; Тываның, Россияның чоннарының болгаш кижиги төрөлгөтөнниң культурлуг өнчүзүнүң үндөзүннөрин билири;

– төрээн тыва дылынга чүве билип алырынга сундулуг, бодун сайзырадырынга болгаш билиин бедидеринге сонuurгалдыг болуру; өөреникчилерниң боттарының сонuurгалының болгаш билииниң деңнелиниң аайы-биле келир үеде мергежилин медеpелдиг шилип алырынга белеп болуру;

– кижиниң болгаш ниитилелдиң амыдыралынга өг-бүлениң ужур-дуказын медеpеп билири; өг-бүлениң амыдыралының ыдыктыг чүүлдерин бодунга сиңирип, чоок кижилерин хүндүлөп, олар дээш сагыш човап билири; өске кижини, ооң бодалын, делегей көрүүшкүнүн, культуразын, дылын, чүдүлгезин болгаш боттуг туружун хүндүлээри;

– назы-хар аайы-биле школаның бот-башкарылгалыг ажил-херээнге болгаш хөй-ниити ажилынга киржири; төрээн дылга тураскааткан хемчеглерге, класстан дашкаар ажилдарны чорударынга киржири;

– тыва дылга сөзүглелдер дамчыштыр өөредилгеге болгаш күш-ажылга харыысалгалыг болурун хевирлээри, кадык болгаш айыыл чок амыдыралды шилип алыры; бодунга болгаш өске кижилерниң амы-тынынга, кадыкшылынга айыыл тургузуп турар берге байдалдарда, айыылды болдурбазының дүрүмнерин шийгээдири;

– Россияның болгаш делегейниң чоннарының уран чүүлүн болгаш чогаадыкчы ажил-чорудулгазын дамчыштыр эстетиктиг мээ-медеpелин сайзырадыры, чараш чүүлдү шийгээдири (аңгы-аңгы чоннарның ёзу-чаңчылдарын илереткен чечен чогаалдарны сайгарары, кижиниң иштики делегейиниң чаражын тодарадыры, чогаалдарны номчуксаары, чуруктарны көрүксээри дээш о.ө);

– экологтуг культураның үндезиннерин хевирлээри (бойдушту шинчилээри, көдээ ажил-агыйны билири, бойдушту уран-чечен чуруп көргүзери, аян-чорук кылыры, бойдушту камгалаары).

Эртем харылзаалыг түңнелдерге өөреникчилерниң шупту эртемнерге ажыглап болур кылдыр шиңгээдип алганы билиглер болгаш өөредилгениң бүгү талалыг: *башкарылгалыг* (ажыл-чорудулгазын боду башкаарар, хайгаараар, эдер, идепкейлиг болур, бот тускайлаң ажылдаар), *харылзажылга чорудар/коммуникативтиг* (чугааны чорудуп, кады ажылдаарынга херек чаңчыл-мергежилдерни билир), *угаап шиңгээдириниң* (ниити өөредиглиг, ооң иштинде сайгарар, деңнээр, түңнээр, бөлүктээр, чидиг айтырыгны тургузар болгаш ону шиитпирлээр дээн ышкаш) кылдыныглары кирип турар.

Өөредилгениң башкарылгалыг бугу талалыг кылдыныглары

Доозукчу дараазында чүүлдерни кылып өөренип алыр:

- амгы үеде болгаш планнап турары өөредилгениң түңнелдерин сайгарар;
- чугула айтырыгны шиитпирлээр тайылбырны идип үндүрер, эртем талазы-биле даап бодаашкынын хевирлеп тургузар, төнчү түңнелди баш бурунгаар даап бодаар;
- бир-ле чидиг айтырыгга болгаш ооң болдунар аргаларынга үндезилээн ажыл-чорудулганың сорулгазын салыр;
- ажыл-чорудулганың кол сорулгаларын чедип алыры-биле кылып чорудар ажылдарны тургузуп билир;
- сорулгаларны чедип алырда, херек өөредиглиг болгаш угаап шиңгээдир ажылдары күүседир, оларны канчаар күүседириниң оруктарын тывары-биле эргежок чугула кылдыныгларны тодарадыр;
- өөредиглиг болгаш угаап шиңгээдир чүүлдерни бадыткаар болгаш боттандылары-биле эң-не дээштиг шиитпирлиг аргаларны шилиир;

- сүмелээн вариантылардан шилип болгаш сорулганы шиитпирлээр аргаларны/сорулгаларны чедип алыр дээш, боду аргаларны/аңаа ажыглап болур курлавырларны тывар;
- чидиг айтырыгны (төлөвилел кылырда, шинчилелдер чорударда) шиитпирлээр планны тургузар;
- сорулганы чедип алырынга шаптыктап турар бергелерни тодарадыр болгаш ону чайладыр аргаларны тывар;
- бодунуң хууда өөредилге траекториязын (угаан, күш-шыдал, мөзү-бүдүш талазы-биле кижиниң сайзыралын, сонуургалын, чүнү кылып шыдаарын барымдаалаан өөредилгениң бот-тускайлаң оруун) планнаар болгаш эде тургузар;
- удуртукчу башкызы болгаш эш-өөрү-биле планнап турар түңнелдерин болгаш бодунуң ажил-чорудулгазын үнелээриниң негелделерин кады тодарадыр;
- ажил-чорудулгазын үнелээр аргаларны ылгап шилиир, сүмелеп турары байдалдар болгаш негелделер аайы-биле ажил-чорудулгазынга бот - хайгааралды чорудар;
- чедип алган түңнелдериниң болгаш кылган ажилдың үнелел-тайылбырын база ооң төнчүзүндө улам эки чедиишкинниг болурунун аргаларын сүмелээр;
- бодунуң кылдыныгларын сорулга-биле дүүштүрер, херек болза, боду частырыгларын эдер.
- өөредилгениң сорулгаларын чедип алыр дээш, чорудар ажилдарга негелделерни шын тургузар; тааржыр аргаларны сайгарып болгаш бадыткап билир;
- тургустунган үнелелдер болгаш бот-үнелелдин негелделерин хостуг ажыглаар;

– ажил-чорудулгазының сорулгазынга дүүштүр тургустунган болгаш/азы бодунуң тургузуп алганы негелделериниң аайы-биле кылган чүүлдерни түңнээр;

– бодунуң чедишкинниң азы чедишкин чок болганының чылдагааннарын тодарадыр; чедишкин чок болган таварылгада ол байдалдан уштунар аргаларны дилеп тывар.

6-гы класска тыва дылда календарь-тематиктиг план

№	Теманың ады	Онаалгазы	Шагы	Ай, хүнү		Эдилге кылганы
				план	факт	
5-ки класска өөрөнгенин катаптаары						
1	Дыл – харылзажырының чугула чепсээ. Төрөл дылдар болгаш өгбө дыл дугайында билиг.	§1Мерг 9, арын9	1	04.09		
2	Дириг болгаш өлүг дылдар. Түрк дылдар дугайында.	Дүрүмнерни номчуур	1	05.09		
3	5-ки класска дыл эртеминге өөрөнгенин катаптаары. Лексика	§2 Мергежилге 14,19	1	11.09		
4	Фонетика болгаш орфоэпия.	§3, Мерг 22	1	12.09		
5	Сөс тургузуу болгаш сөс чогаадылгазы.	§4 Мергежилге 27	1	18.09		
6	Морфология болгаш синтаксис. Грамматиктиг сайгарылганың хевирлери	§5 Мерг 31,35	1	19.09		
7	Хыналда диктант”Чайгы арыгга”	Карточка-биле ажыл	1	25.09		
8	Частырыглар-биле ажыл. Чугаа чорудулгазы болгаш чугаа культуразы. Чугаа чорудулгазының хевирлери	§6,7 Дүрүмнерни номчуур Мерг 47	1	26.09		
9	Сөзүглелдин тодаргай болгаш элдээрткен утказы	§8 Мерг 52	1	02.10		
10	Тыва дылдың словарьлары. Очулга словарьлары	§9 Мерг 58 Словарь эккээр	1	03.10		

2.Лексикология болгаш фразеология

11	Лексика.Тыва дылдын лексиказын тывылган угунуң аайы-биле болүктээри. Ниити түрк лексика	§10,11 Мерг 77	1	09.10		
12	Чингине тыва сөстөр. Өске дылдан сөстөрни үлегерлеп алыры. Моол дылдан үлегерлээн сөстөр	§ 12 Мерг 82	1	10.10		
13	Кыдат дылдан үлегерлээшкиннер Төвүт дылдан үлегерлээшкиннер	§13, Мерг 97	1	16.10		
14	Орус дылды таварыштыр үлегерлеттиген сөстөр	§14 Мергежилге 106	1	17.10		
15	Хыналда диктант “Монгун-Тайга”	Карточка-биле ажыл	1	23.10		

3.Тыва дылдын лексиказынын ажыглалынын аайы-биле болуктери

16	Частырыглар-биле ажыл Тыва дылдын лексиказынын ажыглалының аайы-биле бөлүктөри. Ниити ажыглалдың сөстөри	§15 Мерг 109	1	24.10		
17	Ховар ажыглалдың сөстөри.Эргижирээн сөстөр: архаизм, историзмнер	§16, Мерг 116	1			
18	Чаа сөстөр	10 чаа сөстөр бижиир, домактар чогаадыр	1			
19	Кызыгаарлыг ажыглалдың сөстөри.Диалектизмнер	§17 Мергежилге 126	1			
20	Мергежил сөстөри.Терминнер.	Бир мергежилдин сөстөрүн бижиир, дүрүмнерни номчуур	1			
21	Жаргонизмнер. Лексиктиг сайгарылганың чуруму	Мерг 143, арын 99	1			
22	Лексикага катаптаашкын	Хыналда айтырыглар,арын 102	1			

4. Ономастика (Хуу аттар)

23	Ономастика дугайында билиг.Топонимнер. Гидронимнер	Черинернин картазын чурааш, топонимнерни	1			
----	--	--	---	--	--	--

		бижинер.				
24	Кижилерниң хуу аттары. Антропонимнер. Этнонимнер.	Мергежилге 159	1			
25	ЧСК.Кызыра бижиир эдертиг «Мерген угаанныг Конфуций»	Мерг 160	1			
26	Зоонимнер. Космонимнер	Мергежилге 143	1			
27	Хуу аттарга катаптаашкын	Мерг 175	1			

5.Фразеология дугайында билиг

28	Фразеология дугайында билиг.Фразеологизмнер	§20 Мерг 176	1			
29	Синоним, антоним фразеологизмнер	§21,22 Мерг 190	1			
30	Фразеологтуг сайгарылга чуруму.Катаптаашкын	Мерг 194, айтырыгларга харыылаар	1			
31	Хыналда диктант «Делегейни эргээн Тыва»	Дурумнер катаптаар	1			

6.Морфология

Кылыг сөзү.Орфография.Чугаа культуразы

32	Частырыглар-биле ажыл. Кылыг сөзүнүн утказы болгаш грамматиктиг демдектери, синтаксистиг хүлээлгези	§23 Мерг 199, дүрүм	1			
33	Кылыг сөзүнүн уткалыг бөлүктери	§24 Таблицаны номчуур, Мерг 203	1			
34	Кылыг сөзүнүн дөзү.Кылыг сөзүнүн чогаадылгазы. Морфологтуг арга	§25 Мерг 208	1			
35	Синтаксистиг арга	Мерг 213	1			
36	Бөдүүн, нарын, составтыг кылыг сөстери. Нарын кылыг сөстерииниң тургустунары болгаш оларның шын бижилгези	§26 Мерг 219	1			
37	Кылыг сөзүнүн болур болгаш болбас хевирлери	§27 Мерг 224	1			

38	Кылыг сөзүнүн немелде утка илередир хевирлери. Кылыг сөзүнүн залогтары	§28,29 Мерг 234	1			
39	Кылыг сөзүнүн видтери	§30 Мерг 242	1			
40	Кылыг сөзүнүн наклонениелери Кылыг сөзүнүн болуушкун наклонениелери болгаш ооң үелери. Болуушкун наклонениезинин эрткен үези, арын, санга өскерлири	§31,32 Мерг 250	1			
41	Болуушкун наклонениезинин амгы үези. Амгы үениң кылыг сөзүнүн арын, санга өскерлири	§33 Мерг 256	1			
42	Болуушкун наклонениезинин келир үези. Келир үениң кылыг сөзүнүн арын, санга өскерлири	к/с катаптаар §34 Мерг 262	1			
43	Кылыг сөзүнүн дужаал наклонениези	§35, Мерг 267 Кс катаптаар	1			
44	Кылыг сөзүнүн даар наклонениези Кылыг сөзүнүн чөпшээрел наклонениези	§36,37 Мерг 274,277	1			
45	Кылыг сөзүнүн кызыгаарлаар наклонениези. Кылыг сөзүнүн хевирлерин аас болгаш бижимел чугаага ажыглаары	§38,39 Мерг 283	1			
46	Кылыг сөзүңге катаптаашкын. Кылыг сөзүнүн морфологтуг сайгарылгазы	Мерг 285	1			
6.Чугаа чорудулгазы. Чугаа культуразы. Наречие.Орфография.						
47	Наречие,ооң грамматиктиг демдектери, синтаксистиг хүлээлгелери	§ 41 Мерг 289	1			
48	Наречиелерниң тургустунары, шын бижири. Наречиениң тургустунар өске аргалары	Мерг 302	1			
49	Наречиениң уткалыг бөлүктери. Үениң наречиези	§ 43 Мерг. 308	1			

50	Туруштуң наречиези. Кылдыныг аргазының наречиези	§44,45Мерг.315	1			
51	Чылдагаанның, сорулганың,хемчегниң наречиелери	§46,47 мерг 326	1			
52	Наречиелерни өске чугаа кезектеринден ылгап алыры Наречиенин морфологтуг сайгарылгазы	§ 48 Мерг 331	1			
54	Наречиелерге ниити катаптаашкын	§49 Мерг 334	1			

7.Ат орнунуң утказы, грамматиктиг демдектери

55	Ат орну – тускай чугаа кезээ. Оон ниити утказы, морфологтуг демдектери, синтаксистиг ролю. Ат орнунуң бөлүктери. Арынның ат оруннары	§50,51 Чалалга бижиир	1			
56	Айтырыгның, айтылганын ат оруннары	§52 Мерг. 352	1			
57	Тодарадаргай база тодаргай эвес ат оруннары	§53 Мерг. 355	1			
58	Ат орнунуң морфологтуг сайгарылгазы. Ат орнунга катаптаашкын	§54 Мерг 361, таблицаны долдуар	1			
59	Чугаа чорудулгазы. Чугаа культуразы	Мерг. 365	1			

Синтаксис

60	Синтакситиң грамматиктиг кезээ болуру. Сөс каттыжыышкыны	§55,56 Мерг 372	1			
61	Сөс каттыжыышкынында өзек болгаш чагырткан сөстер. Сөс каттыжыышкынының эге хевири, тургузуу Сөс каттыжыышкынының сайгарылгазы	§57, Мерг378	1			

Домак

62	Бөдүүн домак дугайында билиг. Медээ, айтырыг, кыйгырыг, алгы домактары	§58-61 Мерг 386,398	1			
63	Домактың грамматиктиг ооргазы. Кол сөс, сөглекчи	§ 62 Мерг 406	1			
64	Бөдүүн домактың тургузуунуң аайы-биле	§ 63 мерг 410	1			

	янзылары Домакка катаптаашкын					
65	Хыналда диктант	Арын 297. Бөдүүн домактың синтаксистиг сайгарылгазы	1			
6 класска өөрөнгөн чүүлдерин катаптаары						
66	Частырыглар-биле ажыл. Лексикология	§64 Мерг 415	1			
67	Чугаа кезектери. Кылыг сөзү.Наречие. Ат орну.	§65,66 Мерг 422	1			
68	Сөс каттыжышкыны. Домак	§67,68	1			
Ниити 68 шак						